

РОЛЬ СУЧАСНИХ ДИСТАНЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ В РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

В статті досліджується сучасний стан, переваги та перспективи розвитку дистанційної освіти у вищих навчальних закладах України, зокрема формування комунікативних умінь та навичок майбутнього фахівця в різних галузях сучасного суспільства з урахуванням необхідності знання англійської мови як мови спілкування епохи глобалізації. Розглядається можливість використання відкритих освітніх ресурсів як однієї з прогресивних і перспективних технологій дистанційного навчання іноземної мови.

Ключові слова: англійська мова, комунікативні компетенції, фахові вміння та навички, відкриті освітні ресурси.

РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ ДИСТАНЦИОННЫХ ФОРМ ОБУЧЕНИЯ В РАЗВИТИИ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ

В статье исследуется современное состояние, преимущества и перспективы развития дистанционного образования в высших учебных заведениях Украины, в частности формирование коммуникативных умений и навыков будущего специалиста в различных областях современного общества с учетом необходимости знания английского языка как языка коммуникации эпохи глобализации. Рассматривается возможность использования открытых образовательных ресурсов как одной из прогрессивных и перспективных технологий дистанционного обучения иностранному языку.

Ключевые слова: английский язык, коммуникативные компетенции, профессиональные умения и навыки, открытые образовательные ресурсы.

ROLE OF MODERN DISTANCE LEARNING FORMS FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCES

The article examines the current state, advantages and prospects of the distance education development in the Ukrainian higher educational establishments, in particular, the development of communication skills of the future specialists in various fields of modern society, taking into account the need for knowledge of English as a language of international communication.

The authors consider the use of open educational resources as one of the progressive and promising technologies of a foreign language distance learning. In the process of globalizing the modern world society, an integral part of this communicative competence, which contributes to the professional mobility of the modern specialist in any field, is the knowledge of English as a language that not only communicates within the various spheres of social activity, but also creates a new level of social integration in the 21st century.

It is the open educational resources that make it possible to ensure the further effectiveness of open education in the context of society informatization and is an instrument for the development of communication skills, which should positively influence the professionalism of those who have chosen this type of education and will make our specialists more competitive in the labour market at period of society globalization, based on English learning. And these English-speaking communication skills that are to be an integral part of the modern specialists training is to be the basis for mastering certain ways and techniques by which future professionals in a particular field have the opportunity to establish and maintain contacts, long-term relationships for more significant goals.

Key words: English, communicative competence, professional skills and techniques, open educational resources.

Постановка проблеми. Метою сучасної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців в різних галузях суспільного відтворення. Визначальними компонентами підготовки спеціалістів є задоволення потреб особистості у постійному зростанні його майстерності, підвищенні рівня конкурентоспроможності в сучасних умовах розвитку, мовленнєва відповідальність і професійна мобільність не лише в межах своєї країни, а і в світі в цілому. Слід зазначити, що досягненню ефективності діяльності майбутнього фахівця сприятимуть як знання,

отримані в тій чи іншій сфері народного господарства, так і навички професійного спілкування українською та іноземними мовами, що у комплексі з базовою і фаховою освітою є основою фундаментальної підготовки майбутніх спеціалістів.

Питанню формування комунікативних умінь і навичок в процесі навчання присвячені наукові праці таких дослідників, як О. Аршавська, О. Беляєв, М. Васильєва, М. Вашуленко, Л. Виготський, Н. Волкова, М. Вятютнев, Н. Гез, А. Годлевська, Є. Голобородько, М. Жинкін, І. Зимня, Д. Ізаренков, В. Кан-Калик, А. Капська, Ю. Караулов, Р. Козьяков, М. Коць, Н. Кузьміна, Т. Ладиженська, О. Леонт'єв, Л. Мацько, Н. Пашківська, М. Пентиліук, В. Півторацька, В. Підгурська, С. Савіньон, Л. Савенкова, Г. Сагач, О. Скворцова, О. Яковлева та інші.

Питаннями дистанційного навчання, формами, методами і умовами його реалізації займаються С. Андрусенко, К. Багайчук, В. Биков Р. Гуревич, М. Жалдак, К). Жук, М. Кадемія, О. Корбут, Д. Опеншоу, Н. Самолук, Ю. Соколова, Н. Тверезовська, І. Хорев, Ю. Торба та інші.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю формування високого рівня комунікативних компетенцій у майбутніх фахівців на основі впровадження сучасних практичних засад дистанційного навчання, яке зосереджено на забезпеченні активізації умінь самостійно вирішувати типові й нетипові завдання, здійснювати пошук необхідної інформації, постійно опановувати нові знання з іноземної мови, зокрема англійської як мови сучасної комунікації в повсякденному вжитку і професійній діяльності.

Метою вивчення є сучасні форми дистанційного навчання, зокрема особливості формування комунікативних компетенцій та навичок в умовах дистанційного навчання іноземної мови.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки **завдань**:

- 1) дослідити значення комунікативних умінь і навичок в процесі вивчення іноземної мови;
- 2) проаналізувати особливості впровадження відкритих освітніх ресурсів в дистанційній освітній процес;
- 3) проаналізувати особливості функціонування платформ онлайн-курсів Coursera та Prometheus як ефективних інструментів реалізації дистанційного навчання іноземної мови.

Для виконання поставлених завдань використовуються системний, синергетичний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи, а також теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) і емпіричні (педагогічне спостереження, дослідна бесіда, анкетування) методи дослідження.

Матеріалом для вивчення слугують наукові доробки з релевантних питань, а також сучасні онлайн-платформи дистанційного навчання Coursera та Prometheus, що є дуже популярними серед українських студентів.

Теоретична база дослідження і дискусія. Головним завданням сучасної вищої освіти є забезпечення якості підготовки фахівців в різних сферах соціальної діяльності, які володіють професійною компетентністю. На сьогоднішній день важливою складовою професійної компетентності спеціаліста є комунікативна компетентність, яка впливає на створення соціально-психологічної основи взаємодії і сприяє інтенсивному включенню особистості у трудову діяльність, забезпечуючи її якісний результат. Формування комунікативної компетентності у вищому навчальному закладі може розглядатись як формування системи знань, умінь, навичок, якостей особистості в досягненні мети або досягненні позитивного результату в процесі навчально-виробничої діяльності, тобто як готовність фахівця до професійної діяльності [1].

Ефективність трудової діяльності визначається за наявності у фахівця комунікативних умінь та навичок, що дає йому можливість реалізовувати систему комунікацій у мінливих умовах сьогодення, знаходити комунікативні засоби, які адекватні змістові акту спілкування.

Дослідники (О. О. Леонт'єв [6], П. А. Кліш, А. П. Хом'як [5], С. Б. Саннікова [7]) здійснили опис комунікативних умінь та навичок, виокремили головні, об'єднали їх у певну систему, визначили критерії, показники і рівні їх сформованості

Слід зазначити, що не існує єдиного визначення понять комунікативних умінь та навичок. Проте, незважаючи на певні розбіжності, науковці додержуються думки, що комунікативні вміння пов'язані з системою психічних і практичних операцій, що зумовлюють здійснення міжсуб'єктної взаємодії, дають змогу моделювати й регулювати процес спілкування залежно від поставленої мети та умов, у яких воно здійснюється [1].

П. А. Кліш та А. П. Хом'як вважають, що комунікативні вміння - це здійснення безпосередньої й опосередкованої взаємодії, уміння правильно, грамотно пояснювати свою думку

й адекватно сприймати інформацію від партнера зі спілкування, а комунікативні навички - це автоматизовані свідомі дії, що сприяють швидкому відображенню в свідомості особистості комунікативних ситуацій, визначають успішність сприйняття, розуміння об'єктивного світу й відповідного впливу на нього в процесі спілкування [5].

На думку Саннікової С. Б. комунікативні вміння - це готовність до професійної комунікативної діяльності і до них належать: мовленнєве або вербальне спілкування, невербальне спілкування, орієнтування в ситуації, соціальна перцепція, створення творчого самопочуття, володіння професійно-педагогічною увагою. А під комунікативними навичками особистості розуміють комплекс індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують здатність індивіда до активного й ефективного (оптимального) спілкування, передачі та адекватного сприймання інформації, організації взаємодії з іншими людьми, правильного розуміння як себе та своєї поведінки, так і розуміння партнерів та їх поведінки, що є необхідними умовами ефективною взаємодії між людьми та успішної життєдіяльності людини [7].

Отже, до комплексу комунікативних знань та вмінь, що складають комунікативну компетентність фахівця, дослідники відносять наступні:

- знання норм та правил спілкування (ділового, повсякденного, святкового тощо);
- високий рівень мовленнєвого розвитку, що дозволяє у процесі спілкування вільно передавати і сприймати інформацію; розуміння невербальної мови спілкування;
- уміння вступати в контакт з людьми з урахуванням їх статевих, вікових, соціокультурних, статусних характеристик;
- уміння вести себе адекватно ситуації та використовувати її специфіку для досягнення власних комунікативних цілей;
- уміння впливати на співрозмовника таким чином, щоб схилити його на свій бік, переконати у силі своїх аргументів;
- здатність правильно оцінити співрозмовника як особистість, як потенційного конкурента або партнера й обирати власну комунікативну стратегію в залежності від цієї оцінки;
- здатність викликати у співрозмовника позитивне сприйняття власної особистості [9].

В період глобалізації світового суспільства невід'ємною складовою цієї комунікативної компетенції, що сприяє професійній мобільності сучасного фахівця будь-якої галузі, є знання англійської мови як мови, що не тільки здійснює зв'язок в межах різних сфер соціальної діяльності, а й створює новий рівень інтеграції суспільства в 21 сторіччі.

Процес формування комунікативних компетенцій майбутнього фахівця передбачає поступовий процес сформованості рівнів комунікативних умінь, що пов'язані з мірою прояву англійськомовних мовленнєвих здібностей людини:

- репродуктивний (дії за зразком, копіювання чужого способу мовленнєвої діяльності);
- продуктивний (вибір, зіставлення й аналіз альтернативних мовленнєвих форм);
- творчий (гнучке, творче використання відомих мовленнєвих форм, застосування їх в нестандартних умовах).

Основними шляхами ефективного оволодіння майбутніми фахівцями англійськомовними комунікативними вміннями й навичками є: залучення до різних видів комунікативної діяльності, створення окремих ситуацій спілкування у відповідності до індивідуальних особливостей з акцентом на рівень комунікабельності, готовності до спілкування, враховуючи інтереси та комунікативні здібності.

В сучасних умовах розвитку сфери освіти основним світовим трендом є масштабування руху відкритих освітніх ресурсів, що сприяє удосконаленню процесу навчання і англійської мови як засобу актуалізації комунікативних компетенцій молодих спеціалістів з різних галузей буття.

І Відкриті освітні ресурси дають можливість розширювати доступ до якісної освіти, враховуючи їх безперешкодність та спільність використання багатьма країнами й закладами освіти. Термін «відкриті освітні ресурси» (Open Educational Resources, OER) був уперше введений в обіг в липні 2002 року на Форумі з питань про відкриті навчальні системи для країн, що розвиваються, тиждень - Тема 10. «Presentation skills», Тема 11. «Business meeting», Тема 12. - «Negotiation».

Навчальна програма курсу містить всі відеолекції, презентації і завдання. На головній сторінці курсу «Бізнес-англійська» містяться актуальні новини та звернення викладача до студентів.

Реєструючись на курс, слухачі погоджуються виконувати нижченаведені пункти Кодексу честі, що прийняті на платформі «Prometheus»:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших студентів;
- не публікувати на форумах курсів відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів.

Під час опанування даного курсу у студентів є можливість поспілкуватися з іншими слухачами та викладачем. Це можливо зробити, якщо студент перейшов на загальну сторінку форуму, в якому знаходяться обговорення зі всіх підрозділів курсу, що активізує комунікативні компетенції слухачів. Курс «Бізнес-англійська» також передбачає список рекомендованої літератури, вивчення якої допоможе більш успішно завершити дистанційне навчання.

При вивченні даного курсу слухачі повинні складати щотижневі тести, які розроблені для засвоєння та систематизації набутих ними знань та навичок. Кожен тест містить в собі від 5 до 9 питань, кожне з яких складається з кількох додаткових питань, що розроблені за технологією «multiple-choice». В меню, що курсу є вікно «Прогрес», за допомогою якого кожен студент має можливість відслідковувати кількість отриманих балів за результатами виконаних завдань і накопичені бали за декілька тижнів.

Завершальним етапом є фінальний іспит. Слід зазначити, що розподіл між складовими контролю знань студентів має наступні пропорції: всі тестові завдання - 60 балів, фінальний іспит - 40 балів, що відповідає системі оцінювання у більшості університетів України.

Для того, щоб отримати сертифікат за результатами цього курсу, слухачам необхідно набрати не менше 61 зі 100 можливих балів.

З метою підвищення можливості успішного завершення курсу його розробники надають важливі методичні рекомендації студентам:

1. визначити дні та час, коли слухачі будуть навчатися;
2. намагатися переглянути всі відеолекції та зробити завдання протягом того тижня, коли вони були опубліковані. Нові матеріали курсу стають доступні щотижнево і що найважливіше — для формування комунікативних умінь і навичок студентів;
3. брати активну участь в обговореннях - задавати питання, якщо щось не зрозуміло, відповідати на питання однокурсників, ініціювати дискусії;
4. підтримувати один одного на шляху до успішного завершення курсу;
5. зав'язати знайомства з колегами та однодумцями на форумах курсу. За бажанням є можливість обмінятися власними контактами в соціальних мережах з однокурсниками.

Формування комунікативних умінь та навичок майбутніх фахівців є необхідною складовою у процесі дистанційного вивчення курсу «Бізнес-англійська». Комунікативна компетентність, як відомо, базується на чотирьох відомих видах діяльності:

- компетенція у говорінні, що включає розвиток вмінь у монологічному й діалогічному мовленні, тобто вміння сприймати ці види мовлення на слух з подальшим відтворенням, обговоренням й інтерпретацією почутого;
- компетенція в аудіюванні, що полягає в умінні сприймати на слух будь-яку інформацію, що звучить як з вуст мовця, так і з будь-якого технічного джерела;
- компетенція в читанні - це здатність читати будь-який друкований текст;
- письмова компетенція - це здатність письмового вираження думок у межах тематики і будь-якої актуальної інформації [4].

Враховуючи вищезазначене, курс «Бізнес-англійська» включає три етапи в процесі навчання студентів комунікації. Перший етап спрямований на розвиток мотиваційної складової, основними завданнями якої є визначення комплексу мотивів: пізнавального, професійного, мотиву самовдосконалення та самоутвердження. З метою досягнення поставлених завдань можуть бути використані наступні ефективні форми і методи активного навчання, а саме: діалогізація (превалює діалогічна форма взаємодії); проблематизація (створення проблемних ситуацій та умов для самостійного визначення та постановки пізнавальних завдань студентами); індивідуалізація й диференціація (врахування індивідуальних особливостей та інтересів студентів, сприяння їх особистісному розвитку) [4].

Другий етап розвитку комунікативної компетентності студентів націлений на формування мовленнєвого компоненту. Основним завданням даного етапу є навчитися спілкуватися застосовуючи спеціальну іноземну термінологію в межах засвоєння програмного матеріалу з курсу «Бізнес-англійська». Формування мовленнєвого компоненту передбачає поєднання мовних

знань і мовленнєвих навичок і вмінь. На цьому етапі комунікативна компетентність - це здатність здійснювати мовленнєву діяльність на рівні фонологічних, лексикограматичних знань і навичок та мовленнєвих умінь відповідно до різних завдань і ситуацій спілкування.

Організація третього етапу спрямована на формування соціокультурного компоненту майбутнього фахівця, що в сукупності дозволяє студентам асоціювати з мовною одиницею ту ж саму інформацію, що й носій цієї мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації з іноземними громадянами.

Зокрема засоби і методи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців у процесі дистанційного вивчення курсу «Бізнес-англійська» на всіх етапах передбачають: організацію дистанційних форм занять за допомогою комп'ютерної техніки; забезпечення зв'язку майбутньої професійної діяльності з сучасними надбаннями; забезпечення, через сучасні засоби дистанційного навчання, взаємозв'язку між студентами і викладачем; поєднання традиційних і нетрадиційних методів у дистанційному навчанні (дискусія, робота в мережі Інтернет, наочні форми навчання та ін.).

Проведено анонімне опитування щодо доцільності вивчення курсу «Бізнес-англійська» серед студентів, що його вже пройшли (104 респонденти). Анкета опитування складалася з питань:

- зручність інтерфейсу веб-сторінки курсу «Бізнес-англійська»;
- якість наочного матеріалу курсу «Бізнес-англійська»;
- можливість консулюватися з викладачем;
- якість та доцільність рекомендованої літератури з курсу «Бізнес-англійська»;
- якість набуття комунікативних умінь і навичок в процесі вивчення курсу «Бізнес-англійська».

Респонденти мали можливість оцінити вищезазначені питання за наступними критеріями: добре, задовільно, погано. Жодний з респондентів не зазначив оцінки «погано» у списку перелічених критеріїв. Усі респонденти поставили в анкеті позначки або «добре» (загалом 68 %) або «задовільно» (загалом 32 %). Виходячи з цього, можна зробити висновок, що дистанційний курс «Бізнес-англійська» на освітній платформі Prometheus є в більшій мірі вдало та доцільно розроблений, формує необхідні комунікативні уміння та навички та в цілому розширює мовний потенціал студента і може бути використаний в процесі навчання іноземної мови в межах самостійної роботи студентів у закладах вищої освіти.

Висновки. Таким чином, наразі популярними і ефективними формами дистанційного навчання є «відкриті освітні ресурси», які можуть бути використані в умовах сучасного процесу організації освіти. Саме відкриті освітні ресурси дають можливість забезпечити подальшу ефективність відкритої освіти в умовах інформатизації суспільства і є інструментарієм формування комунікативних умінь та навичок, що позитивно має вплинути на підвищення рівня професіоналізму осіб, які саме обрали даний вид освіти, і зробить наших фахівців більш конкурентоспроможними на ринку праці в період глобалізації суспільства і актуальності вивчення іноземної мови, зокрема, англійської. А ті англійські комунікативні уміння і навички, що є інтегрованою частиною навчання сучасних спеціалістів стають наразі підґрунтям для оволодіння певними способами та прийомами, за допомогою яких майбутні фахівці в тій чи іншій галузі мають можливість спілкування, встановлюють і підтримують контакти, довгострокові стосунки, досягаючи при цьому поставленої більш значущої мети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альохіна Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців [Електронний ресурс] / Н. В. Альохіна. – Режим доступу: http://dSPACE.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/4336/1/_doc%20%281%29.pdf (26.12.2019).
2. Андрусенко Н. В. Дистанційне навчання в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Андрусенко. - Режим доступу: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf. (15.12.2019).
3. Багайчук К. Л. Роль відкритих освітніх ресурсів у сучасному навчальному процесі [Електронний ресурс] / К. Л. Багайчук. – Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/373/1/Bagaichuk_Rol_Resursov_2012.pdf. (21.12.2019).
4. Долинський Є, В. Модель формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів в процесі дистанційного навчання / Є. В. Долинський // Вісник Національного університету оборони України. - 2011. - № 6 (25). - С. 34 - 39.
5. Кліпі П. А. Комунікативні вміння й навички як важлива складова професіоналізму педагога / П. А. Кліпі, А. П. Хом'як. - Педагогічний пошук. - № 3. - 2017. - С. 15-17.
6. Леонтьев О. Психологія спілкування / О. Леонтьев. - М. : Академія, 2002. - 416 с.

7. Саннікова С. Б. Етичні та етично-комунікативні навички та вміння викладача ВНЗ [Електронний ресурс] / С. Б. Саннікова. - Режим доступу : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/289.pdf> (19.04.2019).
8. Соколова Ю. І. Проект «PROMETHEUS» у розвитку дистанційної освіти України [Електронний ресурс] Режим доступу: http://fitu.kubg.edu.ua/images/stories/Departments/kitmd/Internet_conf_17.05.18/sl1_Sokolova.pdf (22.012.2019).
9. Стеценко Н. М. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця [Електронний ресурс] / Н. М. Стеценко. - Режим доступу : <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/.pdf> (23.12.2019).
10. Bond-Barnard, T. J., and Steyn, H. H. The programme benefits of improving project team communication through a contact centre. South African Journal Of Industrial Engineering, 2013. No. 24(2). P. 127-139.
11. Lee, J.-S., Cho, H., Gay, G., Davidson, B., & Ingraffea, A. Technology Acceptance and Social Networking in Distance Learning. Educational Technology & Society, 2003. No. 6(2). P. 50-61.
12. De Bra, P., Stash, N. Introduction to E-Learning Technologies [Electronic Resource] / Paul De Bra, Natalia Stash. -Eindhoven, 2011. - Access mode: <http://www.wis.win.tue.nl/~nstash/presentations/e-learning-philips.pdf>. (23.12.2019).

Список ілюстративного матеріалу

13. Coursera [Electronic Resource] // Coursera. - Access mode : <https://www.coursera.org> (26.12.2019).
14. Prometheus [Electronic Resource] // Prometheus. - Access mode : <https://edx.prometheus.org.ua/dashboard> (26.12.2019).

Медвідь О.М., Подолкова С.В., Ходцева А.О. Роль сучасних дистанційних форм навчання в розвитку англомовних комунікативних компетенцій / О.М. Медвідь, С.В. Подолкова, А.О. Ходцева // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. Науковий журнал. – Вип. 823. – Вид-во: Чернівці, 2020. – с. 148-155.